

Barbara Mielnik

ORCID: 0000-0002-2620-3987

Uniwersytet Wrocławski

barbara.mielnik@uwr.edu.pl

Rodzaj artykułu: oryginalny artykuł naukowy

Wielka Zapora Odrodzenia Etiopii – zarys problemu

Słowa kluczowe: Nil, regulacje prawne, historia, Nil Błękitny, Egipt, Sudan, Etiopia, zarządzanie Nilem, budowa zapory w Etiopii, prawa suwerenne do rzeki, prawo do wody, mediacje międzynarodowe

1. Wprowadzenie

Wielka Zapora Odrodzenia Etiopii, bardziej znana pod swą angielską nazwą *Grand Renaissance Ethiopian Dam* (GERD) stanowi przedmiot sporu między trzema państwami: Etiopią, Sudanem i Egiptem. Konflikt między tymi pomio-
tami spowodowany jest projektem, który ma dotyczyć wykorzystania wód Nilu Błękitnego, stanowiącego główne źródło wody dla Nilu przepływającego przez Sudan i Egipt. Położona w jego górnym biegu Etiopia dzięki licznym rzekom ma dość dobry dostęp do wody pitnej, ale jak dotąd jej głównym problemem była słaba infrastruktura i w okresach suszy nie było możliwości wykorzysta-
nia pełnego potencjału zasobów wodnych, co także niejednokrotnie doprowa-

działo do klęski głodu¹. Mając na celu ochronę swoich zasobów wodnych i rozwój hydroenergetyki, Etiopia na początku nowego milenium podjęła się realizacji bardzo ambitnego projektu, który może zaważyć na układzie sił w tym regionie Afryki.

Budowa GERD nie tylko ma wpływ na relacje między trzema zainteresowanymi państwami, ale również z powodu ich położenia rzutuje na sytuację geopolityczną całego regionu. Realizacja tego projektu może spowodować różnorodne skutki – od problemów związanych z dostępem do wody przez państwa położone w dolnym biegu Nilu, poprzez konieczność przeanalizowania prawa państwa do podejmowania suwerennych decyzji odnośnie do zarządzania własnym systemem hydrologicznym i wzmocnieniem bezpieczeństwa energetycznego kraju i państw ościennych, aż do groźby wybuchu konfliktu zbrojnego, którego powodem będzie dostęp do wody. Trudne do przewidzenia są także skutki środowiskowe będące następstwem budowy całej infrastruktury. Stąd też duże zainteresowanie społeczności międzynarodowej i zaangażowanie w próby rozwiązania zaistniałego konfliktu.

Aby w pełni zrozumieć przyczyny sporu, należy poznać historię tego regionu i istniejące rozwiązania prawne. Na wstępie jednak należy zastrzec, że przeanalizowanie wszystkich zagadnień związanych z budową GERD nie jest możliwe ze względu na wymiar tego krótkiego opracowania.

2. Informacje geologiczne

Nil Błękitny ma swoje źródło w jeziorze Tana położonym w całości na terytorium Etiopii. Zlewisko tej rzeki obejmuje 1/5 terytorium całego państwa, a długość odcinka rzeki płynącego przez samą Etiopię bez licznych dopływów wynosi ok. 1500 km. Łącznie Nil Błękitny ma na terytorium tego państwa aż 19 większych i mniejszych dopływów. Na uwagę zasługuje to, że poziom wody w tych rzekach jest ściśle uzależniony od okresowych opadów². Bywa więc zarówno bardzo wysoki, co może doprowadzić do powodzi, jak i bardzo niski, a wtedy życie ludzi i zwierząt w całym dorzeczu jest zagrożone. Rzeka na terytorium Etiopii płynie po rozległym płaskowyżu, drążąc w nim doliny i wraz z innymi rzekami tworzy największe zlewisko rzeczne kraju. Niestety, brak właściwie rozbudowanego systemu nawadniania daje niewielkie korzyści dla rolnictwa, ludność zaś w zależności od pory roku ma problem z dostępem do wody pitnej.

Nil Błękitny stanowi część całego systemu Nilu, będącego najdłuższą rzeką świata. Zlewisko tej rzeki obejmuje niemal 10% całego kontynentu afrykańs-

¹ K. Abraham, *The Nile Basin Disequilibrium*, 2002, s. 6. URL: <http://sam.gov.tr/pdf/perceptions/Volume-VII/september-november-2002/Kinfé-Abraham.pdf> (10.05.2021).

² Opady występują dwa razy do roku: w marcu i kwietniu jest tzw. krótka pora deszczowa, a dłuższa jest zazwyczaj od maja do października.

kiego³, w jego dorzeczu w 2025 r. będzie żyło ponad 850 mln ludzi, przy czym szacuje się, że do 2050 r. ta liczba może się podwoić⁴. Wody Nilu stanowią więc jedno z najważniejszych źródeł wody pitnej w regionie, a jej konsumpcja będzie coraz większa.

3. Status prawny Nilu

Nil, rozumiany jako jeden organizm, przepływa łącznie przez 11 państw. Państwom dorzecza pomimo wielu wysiłków nie udało się opracować dla rzeki jednego reżimu prawnego. O ile kraje górnego biegu zarówno Białego jak i Błękitnego Nilu gotowe są do podjęcia poważnych negocjacji na ten temat, o tyle Sudan i Egipt nie zgadzają się na jakiegokolwiek zmiany, które mogłyby w ich mniemaniu doprowadzić do ograniczenia ich dostępu do wody. Stanowisko Egiptu jest bardziej radykalne, co uzasadniane jest jego specyficzną sytuacją. Szczególnie napięte relacje w sposób naturalny Egipt i Sudan mają z Etiopią, gdyż teoretycznie to od niej zależy ich byt.

Historia sporów w dolinie Nilu jest bardzo długa, zwłaszcza jeśli weźmiemy pod uwagę relacje między Egiptem i Abisynią, czyli obecną Etiopią. Dodatkowo zaogniła ją polityka kolonialna państw europejskich, przede wszystkim Wielkiej Brytanii, która w imieniu swoich kolonii była w stanie zgodzić się na wszelkie ustępstwa, aby utrzymać spokój w Egipcie, a przez to kontrolę na Kanałem Sueskim. Abisynia już od połowy XIX w. musiała także zmagać się z ekspansją Włoch, które działając niezbyt uczciwie, próbowały uczynić z niej swój protektorat⁵. W 1891 r. Włochy, korzystając z niejasnego statusu prawnego w związku z umową z 1889 r., zawarły z Wielką Brytanią porozumienie dotyczące rzeki Atbara, na mocy którego zobowiązywały się do niebudowania instalacji na tej rzece mogących ograniczyć

³ S.O. McKenzie, *Egypt's Choice: From the Nile Basin Treaty to the Cooperative Framework Agreement, an International Legal Analysis*, „Transnational Law and Contemporary Problems” 2012–2013, vol. 27, s. 573.

⁴ M.E. Tekuya, *Governing the Nile under Climatic Uncertainty: The Need for Climate-Proof Basin-Wide Treaty*, „Natural Resources Journal” 2019, vol. 59, no 21, s. 325.

⁵ Włochy po zajęciu Erytrei 2 maja 1889 r. podpisały z Etiopią traktat z Wuchale. Umowa była zawarta w językach amharskim i włoskim, a najwięcej rozbieżności zawierał art. 17, na mocy którego w wersji amharskiej Etiopia mogła korzystać z pomocy Włoch, realizując swoją politykę zagraniczną, a w wersji włoskiej Włochy stawały się wyłącznym przedstawicielem Etiopii w relacjach z państwami europejskimi. Większość państw po otrzymaniu noty od króla Włoch na to przystała, ale cesarz Etiopii zerwał porozumienie w 1893 r., gdyż naruszało to suwerenne prawa Etiopii i było wbrew jej interesom. Doprowadziło to do konfliktu zbrojnego, w którym Włochy poniosły klęskę w bitwie pod Adwa, co uchroniło niepodległość Etiopii. Niestety niektóre państwa europejskie uważały je za obowiązujące, co widać przy próbie podjętej przez Wielką Brytanię w 1925 r., gdy starała się porozumieć z Włochami w sprawie zarządzania jeziorem Tana.

dopływ wody do Nilu⁶. Abisynia jako państwo nadbrzeżne nie była jego stroną, chociaż akurat Atbara przepływała głównie przez jej terytorium⁷.

Kolejną próbą unormowania zasad dotyczących korzystania z Nilu Błękitnego wydaje się umowa z 1902 r. zawarta między cesarzem Abisynii i Wielką Brytanią oraz królestwem Włoch, określająca przebieg granicy między Abisynią i Sudanem⁸. Poruszono w niej także kwestię rzeki, ale w dość szczególny sposób. Cesarz Abisynii zobowiązał się bowiem do „niearesztowania” wód rzeki. Brytyjczycy później próbowali, podobnie zresztą jak Egipt, interpretować ją jako deklarację powstrzymania się od budowania jakichkolwiek instalacji na rzece. Porozumienie to nie zostało ostatecznie przez Abisynię ratyfikowane właśnie z powodów rozbieżności co do jej wykładni. W późniejszym okresie Etiopia nawet argumentowała, że umowa ta jest nieważna, gdyż została zawarta z państwem kolonialnym występującym w imieniu innego podmiotu.

Wielka Brytania, Francja i Włochy w 1906 r. zawarły kolejną umowę gwarantującą prawa brytyjskie w całej dolinie Nilu⁹. Abisynia nie była stroną tego porozumienia, jednak cesarz Menelik II niemal natychmiast poinformował mocarstwa europejskie o jego odrzuceniu. Oświadczył wówczas, że umowa ta nie ogranicza żadnych praw suwerennych Abisynii¹⁰.

Już po I wojnie nastąpiła ponowna próba opanowania doliny Nilu Błękitnego podjęta przez Włochy i Wielką Brytanię. Bazując na nieważnej umowie z 1889 r., rozpoczęto negocjacje zakończone wymianą not dotyczących udzielenia zgody Brytyjczykom na wykorzystanie terenów dookoła jeziora Tana. Do wstępnego porozumienia między stronami europejskimi doszło w 1925 r.¹¹ Było to o tyle interesujące, że w tym czasie żadne z tych państw nie sprawowało nad jeziorem choćby częściowej kontroli. Etiopia, zaniepokojona rozwojem sytuacji, interweniowała wówczas na forum Ligi Narodów, co skutecznie uniemożliwiło wejście w życie tego porozumienia¹².

⁶ Protocols Between the Governments of Great Britain and Italy, for the Demarcation of Their Respective Spheres of Influence in Eastern Africa, Protocol No. 2, Italy-Gr. Brit., 15.04.1891, British and Foreign State Papers 83, s. 21.

⁷ E. Alshebir, *The Politics of the Nile Basin*, Johannesburg 2009, <https://core.ac.uk/download/pdf/39666211.pdf> (10.05.2021), s. 74.

⁸ Treaty between the United Kingdom and Ethiopia, and between the United Kingdom, Italy, and Ethiopia, relative to the frontiers between the Soudan, Ethiopia, and Eritria. Signed at Addis Ababa 15.05.1902, <http://treaties.fco.gov.uk/docs/pdf/1902/TS0016.pdf> (10.07.2016).

⁹ Agreement and Declaration between Great Britain, France, and Italy, respecting Abyssinia, 13.12.1906. URL: <http://digicoll.library.wisc.edu/cgi-bin/FRUS/FRUS-idx?type=turn&id=FRUS.FRUS1907v01&entity=FRUS.FRUS1907v01.p0691&isize=text> (10.06.2016).

¹⁰ E. Alshebir, *op. cit.*, s. 76.

¹¹ *Exchange of Notes between the United Kingdom and Italy Respecting Concessions for a Barrage at Lake Tsana and a Railway Across Abyssinia from Eritrea to Italian Somaliland*, 20.12.1925. URL: <http://www.internationalwaterlaw.org/documents/regionaldocs/lake-tsana.html> (10.06.2016).

¹² E. Alshebir, *op. cit.*, s. 77.

Z całą pewnością można stwierdzić, że działania państw europejskich były we właściwy i efektywny sposób blokowane przez ówczesną Abisynię. Nie zmienia to jednak faktu, iż z powodu swego położenia Egipt stanowił z punktu widzenia wielkich mocarstw końca XIX w. bardzo ważny obszar, na którym ścierały się interesy mocarstw europejskich. W zasadzie od końca XIX w. Wielka Brytania, rządząca niemal całym dorzeczem Nilu Białego, starała się zabezpieczyć jak najszerszy dostęp do Nilu dla Egiptu, co wyraźnie widać po wcześniej przedstawionych umowach. Sam Egipt, który przeszedł spod panowania osmańskiego w zależność od Francji i Wielkiej Brytanii, podjął próbę podbicia Abisynii, aby zawładnąć doliną Nilu Błękitnego¹³. Próba ta zakończyła się jednak całkowitą klęską i sporym osłabieniem Egiptu.

Dostrzegając tendencje separatystyczne w Egipcie, Wielka Brytania usiłowała po I wojnie nieco je osłabić, dając gwarancje pełnego wykorzystania wód Nilu rządowi egipskiemu. Dlatego w 1929 r. zawarta została między nimi szczególna umowa w formie wymiany not¹⁴. Formalnie brały w niej udział dwa podmioty – Egipt pod protektoratem brytyjskim i Wielka Brytania w imieniu swoich kolonii, głównie Sudanu, który przecież znajdował się pod wspólnym brytyjsko-egipskim protektoratem. Na mocy postanowień zawartych w umowie wyraźnie potwierdzono, iż w Sudanie nie będą podejmowane żadne prace mogące mieć wpływ na ilość wody dopływającej do Egiptu. Zobowiązanie to było to na tyle istotne, że w imieniu Sudanu zrezygnowano z prawa do budowy instalacji wodnych (z wyjątkiem tych objętych umową). Stało się to z całkowitym pominięciem ewentualnych potrzeb innych kolonii położonych w górnym biegu Nilu¹⁵. Najważniejsze jednak postanowienie zostało zawarte w rt. 4b, który formalnie dawał prawo Egiptowi do kontrolowania i blokowania budowy jakichkolwiek instalacji przez państwa położone w całym zlewisku Nilu, mogących naruszać w jego ocenie interesy państwa¹⁶. Etiopia pomimo tego, że była w zasadzie jednym z niewielu niepodległych afrykańskich państw, nie została w porozumieniu wspomniana. Rząd etiopski sprzeciwił się tej umowie i wyraził swoje niezado-

¹³ J. Kalpakian, *Ethiopia and the Blue Nile Development Plans and Their Implications Downstream*, „ASPJ Africa & Francophonie” 2015, 2nd Quarter, s. 51.

¹⁴ *Exchange of Notes between His Majesty's Government in the United Kingdom and the Egyptian Government in regard to the Use of the Waters of the River Nile for Irrigation Purposes*, Cairo, May 7, 1929, Treaty Series No. 17 (1929), His Majesty's Stationery Office, London 1929.

¹⁵ M.S. Helal, *Inheriting International Rivers: State Succession to Territorial Obligations, South Sudan and the 1959 Nile Waters Agreement*, „Emory Law Review” 2013, vol. 27, s. 916, 917. Łącznie zawarto pięć porozumień dotyczących wykorzystania Nilu dających uprzywilejowaną pozycję Egiptowi.

¹⁶ *Exchange of Notes between His Majesty's...*, „4(b) Save with the previous agreement of the Egyptian Government, no irrigation or power works or measures are to be constructed or taken on the River Nile and its branches, or on the lakes from which it flows, so far as all these are in the Sudan or in countries under British administration, which would, in such a manner as to entail any prejudice to the interests of Egypt, either reduce the quantity of water arriving in Egypt or modify the date of its arrival, or lower its level”.

wolienie także na forum Ligi Narodów, twierdząc, że w oparciu o niejasne tytuły historyczne czy rzekome prawa nabyte nie można ograniczać praw suwerennych innych państw¹⁷.

Próba budowy hegemonii Egiptu w dorzeczu Nilu została zwieńczona zawarciem umowy między Sudanem i Egiptem w 1959 r.¹⁸ Postanowienia tego porozumienia, choć korzystne dla tych dwóch państw, pozostawały w rażącej sprzeczności z podstawowymi zasadami dotyczącymi zawierania umów międzynarodowych. Dotyczy to tej części traktatu, na mocy której Egipt i Sudan gwarantują sobie prawo do kontrolowania całego dorzecza Nilu, a nawet interwencji, w przypadku gdy państwa trzecie będą zagrażać realizacji postanowień umowy poprzez działania mające na celu budowę infrastruktury ograniczającej ilość wody płynącej Nilem¹⁹. Jest to typowa umowa na niekorzyść państw trzecich, będąca pokłosiem przeszłości kolonialnej i nieuwzględniająca praw suwerennych innych państw do korzystania ze swoich zasobów naturalnych. Dość szybko wywołało to zresztą protesty ze strony zarówno już niepodległych państw górnego Nilu, jak i tych, które później uzyskały samodzielność²⁰. Stanowisko Etiopii od początku było jednoznaczne i rząd nie uznawał się w żaden sposób związany tą umową ani żadną inną ograniczającą jego prawa do Nilu Błękitnego.

Gdy w wyniku dekolonizacji państwa zaczęły się usamodzielniać, jednym z głównych celów Egiptu stało się utrzymanie *status quo* i zabezpieczenie swoich samozwańczych historycznych praw do Nilu. Roszczenia Egiptu dotyczące Nilu

¹⁷ J.D. Azarva, *Conflict on the Nile: International Watercourse Law and the Elusive Effort to Create a Transboundary Water Regime in the Nile Basin*, „Temple International & Comparative Law Journal” 2011, vol. 25, no 2, s. 466.

¹⁸ Agreement between United Arab Republic and the Republic of Sudan for the full Utilization of the Nile Waters, Signed at Cairo, November 8, 1959, and Protocol Concerning the Establishment of Permanent Joint Technical Committee signed at Cairo, January 17, 1960. URL: http://www.internationalwaterlaw.org/documents/regionaldocs/UAR_Sudan1959_and_Protocol1960.pdf (4.10.2015).

¹⁹ *Ibidem*: „1. In case any question connected with Nile water needs negotiations with the governments of any riparian territories outside the Republic of Sudan and the United Arab Republic, the two Republics shall agree beforehand on a unified view in accordance with the investigations of the problem by the Committee. This unified view shall then form the basis of instructions to be followed by the Committee in the negotiations with the governments concerned. Should such negotiations result in an agreement to construct works on the Nile in territories outside the two Republics, the Permanent Joint Committee shall then assume the responsibility to contact the concerned authorities in those territories, in order to lay down all the technical details in connection with the execution as well as the Working Arrangements and maintenance of the works in question. After agreement on these points with the governments concerned, the Committee shall supervise the execution of the technical provisions of such agreements”.

²⁰ Protesty takie zostały zgłoszone m.in. przez Tanganikę, Kenię i Ugandę, więcej w: A. Okoth-Owiro, *The Nile Treaty, State Succession and International Treaty Commitments: A Case Study of The Nile Water Treaties*, Nairobi 2004, s.14, oraz M.Z. Mekonnen, *The Nile Basin Cooperative Framework Agreement Negotiations and the Adoption of a 'Water Security' Paradigm: Flight into Obscurity or a Logical Cul-de-sac?*, „European Journal of International Law” 2010, vol. 21, no 2, s. 430.

nie wydają się uzasadnione w stopniu prezentowanym przez jego kolejne rządy, gdyż nigdy nie sprawował on kontroli nad całym dorzeczem rzeki, nawet w okresie starożytnym, a korzystał w pełni z zasobów wodnych z powodu niższego stopnia rozwoju państw górnego Nilu. Ta korzystna dla Egiptu sytuacja polityczna w ciągu ostatnich 30 lat uległa jednak dramatycznej zmianie, gdyż nowo powstałe organizmy państwowe się konsolidują, wzrasta w nich liczba ludności, a co się z tym wiąże, także zużycie wody, którą chcą one wykorzystywać do irygacji oraz budowania instalacji hydrologicznych mających na celu zwiększenie poziomu elektryfikacji i rozwoju. Egipt, do niedawna zdecydowany hegemon w regionie, ma z kolei problemy wewnętrzne i nie może już tak jak kiedyś ingerować w sprawy innych państw.

Pomimo prób podejmowania pewnych wspólnych inicjatyw status prawny Nilu jest nadal nieuporządkowany. Po zakończeniu zimnej wojny, od prawie 30 lat państwa dorzecza usiłują znaleźć kompromis i opracowują propozycje różnych rozwiązań w ramach utworzonej w 1999 r. grupy o nazwie Nile Basin Initiative, ale na razie nie przyniosło to skutków, także z powodu nieprzejednanego stanowiska Egiptu i Sudanu upierających przy uznaniu przez pozostałe państwa wiążącego prawnie porozumienia z 1959 r. A z oczywistych przyczyn nie chcą one tego uczynić. Umowa wynegocjowana w 2010 r.²¹ także jeszcze nie weszła w życie właśnie głównie z powodu sprzeciwu Egiptu²². Efektem tych nieporozumień jest to, że państwa górnego biegu zaczęły szukać porozumień w mniejszych grupach lub podejmować działania indywidualnie, chcąc polepszyć możliwości wykorzystania dorzecza zgodnie ze swoimi interesami. Nie służy to całemu systemowi Nilu z wielorakich i dość oczywistych powodów. Brak kompleksowych rozwiązań już wkrótce może przyczynić się do jeszcze większych problemów Egiptu i Sudanu.

4. Etiopia

Etiopia jest jednym z większych państw afrykańskich, położonym we wschodniej części kontynentu afrykańskiego. Początki państwowości tego podmiotu

²¹ Agreement on the Nile River Basin Cooperative Framework. URL: http://www.internationalwaterlaw.org/documents/regionaldocs/Nile_River_Basin_Cooperative_Framework_2010.pdf (2.05.2021). Umowa została otwarta do podpisu 14 maja 2010 r., obecnie umowę podpisały: Etiopia, Rwanda, Tanzania, Uganda, Kenia i Burundi, czyli państwa położone w górnym biegu Nilu.

²² W przeszłości Egipt już kilkakrotnie groził państwom planującym prace hydrologiczne na Nilu. „Wszystkich nas nie zbombarduje” powiedział minister ds. współpracy regionalnej Ugandy Isaac Musumba po podpisaniu umowy w 2010 r. Jednak sytuacja w regionie nie jest najlepsza i jeśli liczba ludności nadal będzie wzrastać w takim tempie, to według B. Bhutrosa-Galego może nawet dojść do wojny w Afryce Północnej, a jej przyczyną będzie woda. Więcej w: S.O. McKenzie, *op. cit.*, s. 576.

sięgają starożytności, a wzmianki o nim można znaleźć w wielu źródłach opisujących ten region. Na etiopskim płaskowyżu ma swoje początki Nil Błękitny mający kapitalne znaczenie dla Sudanu i Egiptu. Rzeka ta najbardziej zasobna w wodę jest w dwóch okresach pory deszczowej – między marcem i kwietniem i następnie od czerwca do sierpnia. Ilość opadów pozwala zaopatrzyć w wodę Sudan i Egipt, jednak sama Etiopia do tej pory słabo wykorzystywała potencjał rzeki.

Już w starożytności Egipcjanie badali Nil i okresowe podnoszenie się poziomu wody, co z jednej strony dawało życiodajne zaopatrzenie dla irygacji pól, a z drugiej mogło prowadzić do katastrofalnych powodzi. Przynajmniej dla części z nich oczywiste było, że ich dobrobyt uzależniony jest w pewnym stopniu od sąsiadów, którzy kontrolują górny bieg rzeki. W ciągu wieków władze egipskie, czy to samodzielnie, czy to jako część innych organizmów państwowych, usiłowały podporządkować sobie te tereny, tym bardziej że wielokrotnie władze Etiopii groziły zamknięciem Nilu Błękitnego i pozbawieniem Egiptu wody (tajemnicą pozostaje, czy byłyby w stanie to technicznie wykonać). Działo się tak na gruncie choćby konfliktów religijnych, gdy Egipcjanie np. ograniczali prawa Koptów czy nie przepuszczali do Etiopii chrześcijan²³.

Próby Egiptu opanowania dorzecza Nilu Błękitnego nie zostały zakończone sukcesem także w okresie nowożytnym. Jedną z najbardziej dotkliwych porażek państwo egipskie poniosło w XIX w., gdy z jednej strony starało się uniezależnić od imperium osmańskiego (co mu się zresztą udało), z drugiej zaś nawet międzynarodowe wsparcie niewiele pomogło podczas starć z dobrze przygotowanymi do wojny wojskami etiopskimi. Zresztą każdy konflikt zbrojny między Egiptem, Sudanem i Etiopią zawsze skazany był na niepowodzenie, gdyż, jak to już w XIX w. twierdzono – wielbłądy nie przeżyją w chłodnym klimacie Etiopii, a muły w suchym klimacie Sudanu i Egiptu²⁴. Nie powinno się zapominać także o marginalizowanych dotąd kwestiach religijnych, mogących dodatkowo zaognić konflikt między stronami.

Pomimo swojej wielowiekowej historii Etiopia nie należy do najbogatszych państw regionu. Nie posiada bogatych złóż naturalnych ani paliw kopalnych. Jej gospodarka opiera się na rolnictwie, choć są podejmowane próby reformowania państwa. Na przeszkodzie właściwemu rozwojowi Etiopii od właściwie II wojny stały się wewnętrzne problemy, wynikające choćby z faktu wielonarodowości Etiopii (aktualnym problemem z punktu widzenia jedności państwa jest próba odłączenia się i utworzenia niezależnego państwa przez lud Tigray, co doprowadziło do interwencji rządowej w tym regionie), polityczne spory oraz konflikty międzynarodowe, w które wielokrotnie była uwikłana, nie zawsze z własnej woli.

²³ T. Mekonnen, *The Blue Nile Issue: A History of Hydropolitics 1884–1974*, March 2004, <http://etd.aau.edu.et/handle/123456789/782> (4.04.2021).

²⁴ E. Alshebir, *op. cit.*, s. 11.

Pod względem hydrologicznym Etiopia w przeciwieństwie do swoich północnych sąsiadów ma bardziej korzystną sytuację. Rzeki płynące przez kraj w zasadzie są w stanie zaopatrywać prowincje etiopskie w wodę, jednak brak odpowiednich instalacji utrudnia magazynowanie wody. Według różnych ocen z powodu słabej infrastruktury Etiopia zużywa nie więcej niż 1% wody z Nilu Błękitnego²⁵. Jak dotąd pomimo wielu badań prowadzonych zarówno przez rząd, jak i przez organizacje międzynarodowe nie wykorzystano także potencjału rzeczno-geologicznego i ukształtowania terenu sprzyjającego budowaniu hydroelektrowni. Obecnie szacuje się, że ponad 80% procent ludności nie ma stałego dostępu do elektryczności. Dopiero nowy projekt, którego realizacja rozpoczęła się w 2011 r., może w znacznym stopniu polepszyć sytuację Etiopii, nie tylko rozwiązując problemy samego państwa, ale także czyniąc z niego jednego z największych producentów energii elektrycznej w Afryce²⁶.

5. Plany GERD

Idea pełnego wykorzystania potencjału rzek przepływających przez Etiopię sięga XIX w., gdy pierwsze plany były tworzone przez europejskich i amerykańskich inżynierów. Bardzo intensywne prace były prowadzone na zlecenie rządu już w latach 20. ubiegłego wieku, czego następstwem była budowa na mniejszych rzekach kilku hydroelektrowni. ONZ w latach 60. także zaproponowała dalszą rozbudowę sieci wodnej, ale projekt ten został zarzucony²⁷. Z różnych powodów, uzasadnianych także wielkością nakładów, nie prowadzono znaczących prac w dorzeczu Nilu Błękitnego (nazwa rodzima to Abbay, która jest tłumaczona jako „ojciec rzek”). Od wielu lat różni politycy, ale także hydrologowie namawiali władze Etiopii do podjęcia działań mających na celu okiełznanie wód tej rzeki. Źródło rzeki znajduje się w jeziorze Tana, położonego na wysokości 1800 m n.p.m.²⁸ Jest to jedno z największych naturalnych jezior Afryki. Dzięki korzystnemu położeniu koryta rzeki możliwe było wybudowanie jednej zapory lub całego systemu zapór²⁹, których celem byłoby zasilanie wodą elektrowni.

²⁵ L.A. Laudicina, *International Water Disputes: How to Prevent a War over the Nile River*, „Loyola University Chicago International Law Review” 2007, vol. 4, no 2. URL: <http://lawecommons.luc.edu/lucilr/vol4/iss2/4>, s. 242.

²⁶ B.G. Habteyes, H.A.E. Hasseen El-bardisy, S.A. Amer, V.R. Schneider, F.A. Ward, *Mutually Beneficial and Sustainable Management of Ethiopian and Egyptian Dams in the Nile Basin*, „Journal of Hydrology” 2015, vol. 529, s. 1236.

²⁷ S. Vaughan, M. Gebremichael, *Resettlement of Gumuz Communities around Ethiopia's Nile Dam*, FutureDAMS Working Paper no 010, Manchester: The University of Manchester, July 2020, s. 4. URL: <https://hummedia.manchester.ac.uk/institutes/gdi/publications/workingpapers/futuredams/futuredams-working-paper-010-vaughan.pdf> (10.04.2021).

²⁸ B.G. Habteyes *et al.*, *op. cit.*, s. 1238.

²⁹ D. Conway, *The Climate and Hydrology of the Upper Blue Nile River*, „The Geographical Journal” 2000, vol. 166, no 1, s. 50.

Zwiększenie możliwości przechowywania wody polepszyłoby również irygację pól oraz osłabiło skutki pór deszczowych i suchych. Opracowania promujące różne pomysły ruszyły już w ostatniej dekadzie XX w., ale dopiero w 2011 r. rząd Etiopii publicznie ogłosił swoje plany, jednocześnie informując Sudan i Egipt o podjęciu prac nad nową gigantyczną strukturą.

Ujawnienie szczegółów dotyczących planowanego przedsięwzięcia z pewnością było sporym wstrząsem dla Sudanu i Egiptu. Zapora zgodnie z planami miała powstać ok. 400 km od stolicy Addis Abeby w dolnym odcinku Nilu Błękitnego ok. 40 km od granicy z Sudanem (jednak ostatnie instalacje służące zaporze znajdują się ok. 25 km od granicy). Zapora ta ostatecznie ma mieć wysokość 150 m i dzięki tej przegrodzie o długości niemal 2 km ma powstać zbiornik o pojemności 63 km³ wody. Elektrownia wybudowana blisko granicy ma wytwarzać prąd o mocy 5 tys. MW, co czyniłoby ją największą w Afryce hydroelektrownią, a bodajże czwartą na świecie pod względem produkcji energii³⁰. Korzystać z jej możliwości miałyby sama Etiopia i wedle szacunków nowa elektrownia z nawiązką zaspokajałaby potrzeby wewnętrzne, ale energia byłaby także eksportowana do Sudanu, Kenii, Somalii i Dżibuti. Zgodnie z założeniami wypełnienie wodą całego zbiornika zajęłoby kilka lat i jak deklaruje rząd Etiopii, uwzględniałoby potrzeby państw dolnego Nilu, czyli Egiptu i Sudanu.

6. Stan prawny

Historycznie rzecz ujmując, Etiopia, z wyjątkiem zobowiązania z 1902 r., nie brała udziału w negocjacjach czy decyzjach podejmowanych przez Egipt i Sudan. Co więcej, jeszcze przed podpisaniem umowy z 1959 r. wyraźnie się jej sprzeciwiała, wprost oświadczając, że nie jest nią związana i nie zamierza się do niej stosować. Jak wówczas stwierdził rząd w swoim oświadczeniu, celem Etiopii jest wykorzystanie własnych zasobów naturalnych zgodnie z interesami i potrzebami ludności Etiopii. Głos ten został jednak zlekceważony przez Sudan i Egipt. Zgodnie z zasadami prawa międzynarodowego Etiopia, jak każde państwo, jest suwerennym dysponentem swoich zasobów naturalnych, w tym wody. Jej prawo do pełnego wykorzystania swego potencjału ograniczone jest tylko zakazem szkodenia innym państwom. W przypadku rzek zaś już w przeszłości odrzucono, choć nie wszyscy się z tym zgadzają, teorię o całkowitym władztwie, gdyż korzystanie z rzek powinno uwzględniać interesy innych państw, położonych zwłaszcza w ich dolnym biegu. Budowane instalacje nie powinny im wobec tego szkodzić ani, poza wyjątkowymi sytuacjami (jak np. stan wyższej konieczności), ograniczać im dostępu do wody.

³⁰ J. Kalpakian, *op. cit.*, s. 50.

Projekt budowy GERD wzbudził dość naturalną podejrzliwość i obawy Sudanu, a zwłaszcza Egiptu. Przypomnieć należy, że Egipt w niemal 97%³¹ jest uzależniony od Nilu i jakiegokolwiek ograniczenia w dostawie wody stanowiłyby dla niego ogromne zagrożenie. Zdając sobie z tego sprawę, wielokrotnie podejmował działania mające na celu ograniczenie dążeń państw górnego biegu w korzystaniu z ich praw. Zajmując dość nieprzejednane i wielokrotnie archaiczne podejście, blokuje inicjatywy podejmowane w związku z próbami uregulowania statusu rzeki. Takie kompleksowe porozumienia mogłyby zapewnić równe prawa wszystkim państwom położonym w dorzeczu Nilu. Egipt, chcąc zachować pozycję hegemonu i wykorzystując różne metody, ingeruje także w politykę wewnętrzną państw, a w przypadku Etiopii wprost stawiano mu zarzuty dotyczące zaangażowania w wojnę domową w latach 80., w wyniku której od Etiopii oderwała się Erytrea, odcinając Etiopię od dostępu do morza³². Polityka Egiptu dąży do osłabienia wewnętrznego państw dorzecza i przez to niweluje nieco zagrożenia dla swej hegemonii w zlewisku rzeki. Dodatkowo jego działaniom sprzyja to, iż jest on najbardziej rozwiniętym państwem regionu, także najbogatszym, a poprzez liczne sojusze międzynarodowe i położenie nad jednym z najważniejszych szlaków morskich pozyskuje sojuszników niemal z całego świata, także wielkie mocarstwa.

Rząd Etiopii pomimo licznych niepokojów wewnętrznych właściwie od początku lat 90., kiedy podjęto pierwsze próby opracowania kompleksowej umowy dotyczącej całego dorzecza, konsekwentnie zajmował stanowisko, iż kwestia Nilu jest otwarta, umowa z 1959 r. nie wiąże go i w związku z tym, mając na celu polepszenie swojego dobrobytu, ma prawo podejmować prace hydrologiczne na Nilu Błękitnym. Jednocześnie zapewniano, że nie naruszy to dostępu do wody państwom położonym w dolnym biegu rzeki. Prace nad planem budowy GERD zostały wobec skomplikowanej sytuacji politycznej utajnione w początkowej fazie projektu. Etiopia, opierając się na wcześniejszych badaniach, zdecydowała o budowie jednej głównej zapory i hydroelektrowni zamiast kilku mniejszych. Prace przygotowawcze objęły także zakrojoną na dużą skalę akcję propagandową wśród obywateli Etiopii. Dzięki temu projekt jest traktowany jako wielka sprawa narodowa, a po jego upublicznieniu przeprowadzono społeczną akcję zbierania funduszy na budowę, która to akcja zakończyła się wielkim sukcesem³³. Szacuje się, że ze środków społecznych pochodzi prawie 5 mld dolarów, pozostałe fundusze wyłożył rząd, który zdecy-

³¹ K. Wiebe, *The Nile River: Potential for Conflict and Cooperation in the Face of Water Degradation*, „Natural Resources Journal” 2001, vol. 41, s. 734.

³² R. Reid, *The Trans-Mereb Experience: Perceptions of the Historical Relationship between Eritrea and Ethiopia*, „Journal of Eastern African Studies” 2007, vol. 1, no 2, s. 249–251.

³³ Informacje za stroną oficjalną ONZ: K. Ighobor, B. Bafana, *Financing Africa's Massive Projects*. URL: <https://www.un.org/africarenewal/magazine/december-2014/financing-africa%E2%80%99s-massive-projects> (10.05.2021).

dował się także na skorzystanie z pożyczki w wysokości 2 mld dolarów udzielonej przez Chiny. Za realizację projektu odpowiedzialne są firmy europejskie i chińskie.

Informacja o rozpoczęciu realizacji projektu dotarła oficjalnymi kanałami do Egiptu i Sudanu w 2011 r. Ani Egipt, ani Sudan nie zostały zaangażowane w prace przygotowawcze, a można powiedzieć, że postawione zostały w sytuacji dość niekomfortowej. Nagle bowiem pojawiło się realne zagrożenie dla ich bezpiecznego bytu, a podnoszone od starożytności groźby zamknięcia Nilu i ograniczenia im dostępu do wody stały się jak najbardziej realne. Czas działań podjętych przez Etiopię także nie był przypadkowy, gdyż rząd, sam nie będąc w komfortowej sytuacji wewnętrznej, dostrzegł swoją szansę w dokonującym się podziale Sudanu, skutkiem czego jest powstanie Sudanu Południowego i osłabieniu Egiptu w wyniku arabskiej wiosny, co doprowadziło do obalenia prezydenta Mubarak. Pierwsze wspólne badania nad projektem podjęto dopiero w 2013 r., ale do ich wyniku właściwie żadna ze stron nie odniosła się poważnie³⁴. Specjaliści z 10 państw doliny Nilu wykazali, że budowa GERD w przyszłości nie będzie miała jakichś wyraźnie niekorzystnych skutków dla państw dolnego biegu³⁵.

Reakcja Sudanu na powstanie nowej instalacji, aż do, można powiedzieć, ostatniego roku, była dość umiarkowana³⁶. Etiopia bowiem zapewniała Sudan, że nowa zaporę i elektrownia będą dla tego państwa korzystne. Ilość wody przepływającej przez zaporę będzie co najmniej wystarczająca dla sudańskich instalacji (zwłaszcza Roseires Dam położonej ok. 100 km od GERD) i nie wpłynie na ilość produkowanej przez nie energii elektrycznej. Sudanowi obiecano także ograniczenie zagrożenia powodziowego (tylko w ostatnim roku, jeszcze przed zamknięciem zapory, gwałtowna powódź przyczyniła się do śmierci ponad 100 osób i znacznych zniszczeń) oraz korzystny kontrakt na energię elektryczną, dzięki czemu będzie mógł uzupełnić swoje braki w tym zakresie. Trzeba pamiętać, że ostatnia część infrastruktury GERD znajduje się ok. 25 km od granicy z Sudanem. Sudan, choć poparł zaproponowaną przez Egipt rezolucję potępiającą działania Etiopii, przyjętą na forum Ligi Państw Arabskich, to jednak nie był aż tak stanowczy jak Kair w swoich wystąpieniach³⁷.

³⁴ International Panel of Experts (IPoE) on Grand Ethiopian Renaissance Dam Project, Final Report, Addis Ababa, Ethiopia, 31.05.2013. URL: https://www.scidev.net/wp-content/uploads/site_assets/docs/international_panel_of_experts_for_ethiopian_renaissance_dam_final_report.pdf (10.05.2020).

³⁵ D.R. Olanya, *Land-Water-Security Nexus: Changing Geopolitics in the Nile Basin Cooperative Framework Agreement*, „Middle East Law and Governance” 2017, vol. 9, no 1, s. 42.

³⁶ M.E. Tekuya, *op. cit.*, s. 332.

³⁷ *Arab League Adopts Resolution Supporting Egypt, Sudan in GERD Talks*, „Daily News Egypt” 2020, 24 czerwca. URL: <https://dailynewsegypt.com/2020/06/24/arab-league-adopts-resolution-supporting-egypt-sudan-in-gerd-talks/> (30.05.2021).

Sudan teraz jest w szczególnej sytuacji politycznej z powodu wewnętrznych konfliktów, ponadto przez ostatnie 10 lat nieco ochłodził swoje relacje z Egiptem. Rząd w Chartumie zauważył, iż stosunki z Egiptem, a zwłaszcza popieranie jego stanowiska w sprawie Nilu, nie zawsze są dla niego korzystne³⁸. Północny sąsiad przejmował z Nilu większą część wody, a Sudan nawet nie wykorzystywał tego, co mu przysługiwało w oparciu o umowę z 1959 r. Przez wiele lat Egipt był traktowany jako sąsiad, z którego do Sudanu przeniknęła prawdziwa wiara i skąd czerpano wzory cywilizacyjne. Teraz zaś jego polityka wielokrotnie była dla państwa powodem troski. Jest to na pewno sukces także etiopskiej dyplomacji, która, mocno zaangażowana w negocjacje dotyczące ustanowienia jasnych zasad współpracy w dorzeczu Nilu, doprowadziła do swoistej izolacji Egiptu³⁹.

Egipt, podobnie jak w każdej sytuacji dotyczącej jakichkolwiek prac na Nilu, zareagował w typowy dla siebie sposób, zarzucając Etiopii łamanie prawa międzynarodowego i umowy z 1959 r. oraz naruszenie historycznych praw Egiptu⁴⁰. Debaty polityczne i publiczne, w których brali udział właściwie wszyscy przedstawiciele partii politycznych, wskazywały na to, że Egipt działania podjęte przez rząd Etiopii traktuje jako akt wrogi i bezprawny. W 2013 r. wręcz namawiano do podjęcia wszelkich możliwych nieprzyjaznych kroków: ekonomicznych i politycznych, aby zniwelować zagrożenie wynikające z budowy ogromnej zapory i zbiornika wodnego⁴¹. Wprost mówiono o możliwości podjęcia przeciwko Etiopii działań zbrojnych, a nawet stworzono specjalne oddziały, które przygotowywano do walk w dżungli⁴². Egipt rozpoczął także prowadzoną na dużą skalę akcję dyplomatyczną, która miała uwiarygodnić jego roszczenia do Nilu.

W 2015 r. pojawiła się nadzieja, gdy trzy skonfliktowane strony podpisały wspólną deklarację, która stanowiła próbę rozwiązania impasu⁴³. Została ona zainspirowana konwencją z 1997 r. odnoszącą się do współpracy państw na rzekach niezeglownych⁴⁴. Podpisane w Chartumie porozumienie zakładało przede wszystkim współpracę i rzetelne informowanie o postępach projektu, unikanie sytuacji, w której mogłaby zaistnieć szkoda po stronie jednego z państw sygna-

³⁸ J. Kalpakian, *op. cit.*, s. 42.

³⁹ *Ibidem*, s. 46.

⁴⁰ Z. Mengesha, *Application of the Duty Not to Cause Significant Harm in the Context of the Nile River Basin*, 4 „Bahir Dar University Journal of Law” 2014, vol. 4, no 2, s. 300.

⁴¹ C. Richards, *International Water Rights: A Tale of Two Rivers*, 12 „Journal of Animal & Natural Resource Law” 2016, vol. 12, s. 16.

⁴² J.D. Azarva, *op. cit.*, s. 497.

⁴³ *Grand Ethiopian Renaissance Dam: Declaration of Principles Agreement Signed by the Arab Republic of Egypt, the Federal Democratic Republic of Ethiopia and the Republic of the Sudan, 23.03.2015 (Full Text in English and Arabic)*, „Yearbook of Islamic & Middle East Law” 2013–2015, vol. 18.

⁴⁴ Convention on the Law of the Non-Navigational Uses of International Watercourses, New York, 21.05.1997. URL: https://treaties.un.org/doc/Treaties/1998/09/19980925%2006-30%20PM/Ch_XXVII_12p.pdf (30.05.2021).

tariuszy, oraz pokojowe rozstrzygnięcie sporów. Partnerzy zakładali także, że wspólnie będą monitorować napełnianie zbiornika.

Pomimo tych uzgodnień państwa nadal deklarowały dość sprzeczne zamiary. W związku z agresywnymi deklaracjami ze strony Egiptu do mediacji włączyły się Stany Zjednoczone i Bank Światowy, ale ich zaangażowanie nie przyniosło skutku⁴⁵. W planowanym porozumieniu żądano, aby Etiopia ograniczyła swój projekt tylko do budowy elektrowni, a zrezygnowała z poboru wody w celach irygacyjnych. Etiopia w zdecydowany sposób odrzuciła tę propozycję⁴⁶. Na początku 2020 r. strony podjęły rozmowy pod egidą Unii Afrykańskiej. Wydawało się, że negocjacje zmierzały w dobrym kierunku, ale warunkiem ich sukcesu było powstrzymanie się od podejmowania działań zmierzających do napełniania wodą zbiornika. Gdy Unia Afrykańska ogłosiła, że porozumienie jest gotowe niemal w 90%⁴⁷, Etiopia kilka dni później podała do wiadomości publicznej, że rozpoczęła wstępne napełnianie zbiornika w ilości 4,9 bln m³ wody. Doprowadziło do zerwania rozmów i wystąpienie osobno Egiptu i Sudanu do Sekretarza Generalnego ONZ, sygnalizujące, że takie działania Etiopii mogą doprowadzić w konsekwencji do zagrożenia pokoju i bezpieczeństwa w regionie. Etiopia ze swej strony odpowiedziała, że nie uchyla się od technicznej współpracy z państwami dolnego biegu Nilu, zwłaszcza gdy odnoszą się one do retencji wód zgodnie z przepływem. Natomiast jako państwo jest suwerennym właścicielem zapory i nie będzie podlegać obcym naciskom, chyba że takie wymogi zostaną ustalone przez umowę, która określałaby zasady współpracy w ramach całego dorzecza Nilu, a stronami takiego porozumienia byłyby także Egipt i Sudan.

Unia Europejska także jest bezpośrednio zainteresowana sporem, gdyż jej programy pomocowe obejmują region państw będących w sporze⁴⁸. Jednak nie zajmuje ona określonego stanowiska po jednej bądź drugiej stronie, a stara się pomóc stronom w osiągnięciu kompromisu. Stany Zjednoczone za prezydentury D. Trumpa zdecydowanie w sporze opowiadały się po stronie Egiptu, z którym mają liczne kontrakty. Prezydent D. Trump po odrzuceniu przez Etiopię mediacji ze strony USA wręcz zachęcał Egipt do ataku na zapórę, czemu dał wyraz podczas rozmowy telefonicznej z premierem Etiopii⁴⁹. Wywołało to konsternację i przyczyniło się do wzmocnionej ochrony wojskowej budowy GERD, a

⁴⁵ Opis zaangażowania USA można znaleźć m.in. w: *Trouble as Trump Dives into the Dispute over Ethiopia's Nile Mega-dam*, 2020, 6 marca. URL: <https://www.dw.com/en/trouble-as-trump-dives-into-the-dispute-over-ethiopia-nile-mega-dam/a-52663126> (1.05.2021).

⁴⁶ *Guterres Encourages Member States to Reach Agreement over Ethiopian Nile Dam Project*, „UN News” 2020. URL: 19 maja, <https://news.un.org/en/story/2020/05/1064452> (4.05.2021).

⁴⁷ E. Pichon, *New Ethiopian Dam Sparks Controversy among Nile States*, Briefing, European Parliamentary Research Service, Briefing, PE 659.412 – April 2021 URL: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI\(2020\)659412](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI(2020)659412) (10.05.2021).

⁴⁸ Są to tzw. Partnerstwo południowe i Róg Afryki.

⁴⁹ S. Mohyeldeen, *The Dam That Broke Open an Ethiopia-Egypt Dispute*, Carnegie Middle East Center, luty 2021, s. 1.

zwłaszcza przestrzeni powietrznej w tym regionie⁵⁰. Chiny, choć mocno zaangażowane w budowę zapory, na poziomie politycznym nie wypowiadają się oficjalnie. Jednak w przypadku zaistnienia konieczności podjęcia decyzji przez Radę Bezpieczeństwa raczej trudno oczekiwać, by zagłosowały za rezolucją przeciwko Etiopii. Nowa administracja USA ponownie aktywnie włączyła się w negocjacje dotyczące zapory, ale jej stanowisko na razie jest dużo ostrożniejsze. W maju 2021 r. w regionie przebywał wysłannik USA, który spotkał się z przedstawicielami wszystkich stron konfliktu i namawiał je do ponownego podjęcia dialogu w ramach UA⁵¹.

Próba mediacji na płaszczyźnie międzynarodowej nie powstrzymała państw będących w sporze od prowadzenia własnej polityki. Etiopia kontynuowała budowę zgodnie z planem i zapowiedziała, że w 2021 r. rozpocznie już napełnianie zbiornika. Choć nie dawano temu wiary, to pierwsze etapy realizacji są już w toku i jak widać na zdjęciach satelitarnych z jesieni 2020 r., GERD powoli się napełnia. Etiopczycy tłumaczą to naturalnymi procesami związanymi z prowadzonymi pracami oraz rekordowo wysokim stanem wód, ale Sudan i Egipt stały się coraz bardziej podejrzliwe, pomimo tego, że nie zaobserwowano zmniejszenia ilości wody dopływającej do Sudanu i do jeziora Nassera. Tym bardziej że we wrześniu 2020 r. w Sudanie wylew Nilu w porze deszczowej doprowadził do znacznych strat i śmierci wielu osób⁵². Powódź tę określono jako największą od 100 lat i może ona stanowić dowód na konieczność regulacji Błękitnego Nilu i uporządkowania dorzecza górnego Nilu.

Intensyfikacja kontaktów między Egiptem i Sudanem wraz z deklaracjami gotowości do podjęcia działań zbrojnych w dolinie Nilu jest wyraźna. Sudan, chcąc nieco wzmocnić sytuację polityczną wojska przed zbliżającymi się wyborami, w promowaniu radykalnych rozwiązań dołączył do Egiptu. Etiopia tymczasem poinformowała państwa dolnego biegu, że zgodnie z planem w lipcu 2021 r. podczas pory deszczowej zamierza kontynuować napełnianie zbiornika, choć, jak deklaruje, nie powinno to wpłynąć na ilość wody przekazywanej dalej. Szacuje się jednak, że działania Etiopii mogą doprowadzić do zmniejszenia dostaw wody do Egiptu i Sudanu nawet o 25% rocznie podczas intensywnego napełniania zbiornika przez najbliższe 5 lat⁵³. Sudan obawia się

⁵⁰ *Trouble as Trump...*

⁵¹ S. El-Sheikh, *Washington Calls for Resumption of GERD Talks*, „Daily News Egypt” 2021, 16 maja. URL: <https://dailynewsegypt.com/2021/05/16/washington-calls-for-resumption-of-gerd-talks/> (30.05.2021).

⁵² Wrzesień 2020, poziom Nilu osiągnął miejscami aż 18 metrów, w powodzi zginęło ponad 100 osób zaś miasta i pola uprawne położone wzdłuż Nilu w Sudanie bardzo mocno ucierpiały. Wiele organizacji międzynarodowych udzieliło wsparcia humanitarnego Sudanowi. Informacje za: *Record Flooding in Sudan*. URL: <https://earthobservatory.nasa.gov/images/147288/record-flooding-in-sudan> (10.05.2021).

⁵³ Ograniczenie w dostawach wody podczas napełniania zbiornika stanowi główny przedmiot sporu, Y. Chen, M. Ahmed, N. Tangdamrongsub, D. Murgulet, *Reservoir-Induced Land Deforma-*

w związku z tym o pełną sprawność swoich instalacji energetycznych, to samo dotyczy Egiptu i zapory asuańskiej⁵⁴. Zbiornik znany pod nazwą jeziora Nasser jest kluczowy dla Egiptu z powodu regulacji poziomu wody na Nilu, ale także jest bardzo wrażliwy na wahania w poziomie wód, gdyż z powodu położenia jego zapasy szybko topnieją z powodu wyparowywania⁵⁵. GERD, położona w bardziej korzystnych warunkach geograficznych, ma ograniczyć utratę wody z Nilu, przez co zbiornik Nasser będzie mógł być efektywniej wykorzystany⁵⁶. Szacuje się, że ok. 75% wody w zbiorniku pochodzi właśnie z Nilu Błękitnego. Etiopia, chcąc nieco uspokoić sąsiadów, zaprosiła ich przedstawicieli do obserwowania procesu zapełniania zbiornika, umożliwiając im dostęp do danych. Oświadczenie to wywołało burzę w obu stolicach odnosząc skutek odwrotny od zamierzonego, gdyż Kair i Chartum zdecydowały się na rozpoczęcie wspólnych szkoleń lotniczych pod kryptonimem Nile Eagles II, co ma uprawdopodobnić militarną interwencję w Etiopii⁵⁷. Jednak trzeba pamiętać, że zniszczenie zapory na obecnym etapie doprowadziłoby do katastrofalnych strat w Sudanie, gdyż instalacje etiopskie są oddalone tylko ok. 25 km od granicy, dlatego woda już zgromadzona w zbiorniku zniszczyłaby przede wszystkim tereny po jego stronie, a tylko w niewielkim stopniu doprowadziłaby do zniszczeń w samej Etiopii⁵⁸.

W kwietniu i maju 2021 r. pod wpływem innych państw i organizacji międzynarodowych, podejmowane były próby kolejnych konsultacji, ale nie osiągnięto jakiegoś znaczącego porozumienia. Na pewno otwarcie elektrowni i napełnianie zbiornika doprowadzi do czasowego ograniczenia ilości wody przepływającej do Sudanu i Egiptu, najważniejsze jednak wydaje się przyjęcie takich rozwiązań, aby to było jak najmniej dotkliwe. Symulacje prowadzone przez różne zespoły badawcze wskazują, że najgorszy okres dla państw dolnego biegu to czas suszy oraz sam okres napełniania GERD. Najbardziej może ucierpieć na tym Egipt, co oczywiście przełoży się zarówno na irygację, jak i na produkcję

tion: Case Study from the Grand Ethiopian Renaissance Dam, „Remote Sensing” 2021, vol. 13, no 5, s. 2. URL: <https://www.mdpi.com/2072-4292/13/5/874> (12.04.2021).

⁵⁴ Więcej w: N. Abdelazim, H. Bekhit, M. Nasr Allam, *Operation of the Grand Ethiopian Renaissance Dam: Potential Risks and Mitigation Measures*, „Journal of Water Management Modeling” 2020, s. 1–8. URL: <https://www.chijournal.org/C469> (4.06.2021).

⁵⁵ Niektórzy oceniają, iż budowa egipskiej instalacji była błędem, gdyż w tym miejscu tak narazonym na parowanie nigdy nie powinien powstać taki zbiornik wodny. Gdyby Nil był zarządzany w ramach jednego porządku prawnego, zgoda na taką instalację nie powinna nigdy zostać wydana. Samo zarządzanie wodą w Egipcie powoduje straty w wysokości od 20 do 50% rocznie. J. Kalpakian, *op. cit.*, s. 50.

⁵⁶ E. Udobong, *The Rising Conflict on the Nile Waters: Understanding Its Legal, Environmental, and Public Health Consequences*, „Liberty University Law Review” 2016, vol. 10, no 3, s. 473.

⁵⁷ A. Kalabalik, *Egypt, Sudan Hold ‘Nile Eagles 2’ Joint Air Exercise. Troops Conduct Joint Sorties to Attack Hostile Targets, Says Statement*, 1 kwietnia 2021. URL: <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/egypt-sudan-hold-nile-eagles-2-joint-air-exercise/2194661> (20.05.2021).

⁵⁸ S. Mohyeldeen, *op. cit.*, s. 1.

energii przez Hight Assuan Dam oraz na plany Egiptu odnośnie do transportu wód z jeziora asuańskiego w rejon Synaju. Stąd też wielu badaczy doradza raczej powolne napełnianie zbiornika⁵⁹, co ma służyć interesom państw dolnego Nilu oraz osłabić konflikty polityczne.

7. Podsumowanie

Budowa zapory na Nilu Błękitnym jest ogromnym projektem, który nie tylko wpłynie na zaopatrzenie w wodę państw położonych wzdłuż jego brzegów, ale także zmieni układ sił w regionie, czyniąc z Etiopii ważnego producenta energii elektrycznej. Choć projekt ten jest już zaawansowany, to na uwagę zasługuje to, że nie wypracowano żadnej kompleksowej umowy określającej zasady korzystania z zasobów Nilu Błękitnego. Winą za taki stan rzeczy można obarczać wszystkie zainteresowane państwa, ale uwagę zwraca się przede wszystkim na nieprzejednane stanowisko Egiptu. Państwo to rości sobie niemal wyłączne prawo do wód Nilu, co nie ma oparcia we współczesnym prawie międzynarodowym, gdyż nawet umowa z 1959 r. nie może być postrzegana jako kompleksowa regulacja zagadnienia w odniesieniu do praw pozostałych państw basenu. Z pewnością na taki stan rzeczy ma wpływ brak regulacji międzynarodowej obejmującej całe dorzecze Nilu i jego dopływów, stąd też stworzono podstawy do zaistnienia niezwykle niebezpiecznej sytuacji, która pozwala państwom dorzecza na podejmowanie działań niekonsultowanych z innymi partnerami. Choć nie jest to jedyna rzeka, na której nie ustanowiono jednolitego reżimu prawnego, to biorąc pod uwagę dorzecze Nilu, jego wagę dla całego regionu, wydaje się to bardzo szkodliwe. Jeśli Egipt i Sudan nadal będą się upierać przy poszanowaniu swoich historycznych praw, to państwa górnego biegu Nilu po prostu zaczną je ignorować. Dotychczasowe doświadczenia ze współpracy jasno wskazują na realność takiego scenariusza. Stanowisko Etiopii i budowa GERD mogą spowodować efekt domina i stać się wzorem do naśladowania dla innych państw realizujących swoje prawo suwerenne do dbania o własnych obywateli i o konieczność zapewnienia im dostępu do wody.

Przed państwami dorzecza Nilu staje jeszcze jedno wyzwanie związane z nieprzewidywalnymi skutkami zmian klimatycznych. Na przykładzie innych państw dowiedziono, że podejmowanie decyzji o regulacji rzeki nie zawsze prowadzi do wzrostu jakości wody. Ciekawostką jest, że wszystkie plany odnośnie do koryta Nilu są realizowane w oparciu o brytyjskie plany z końca XIX i początku XX w. Uwzględniały więc mniejsze zaludnienie tych obszarów, a także nie odnosiły się do problemów związanych z ochroną środowiska.

⁵⁹ N. Abdelazim i in., *op. cit.*, s. 1–8.

Dzisiaj ta wiedza jest już powszechnie dostępna, a stan wód Nilu jest bardzo daleki od ideału. Wzrosło jego zasolenie, zmieniły się jego fauna i flora, w wodzie rozwijają się bakterie i inne organizmy bardzo negatywnie wpływające na ludzkie zdrowie. Sytuację dramatycznie pogarsza brak oczyszczalni ścieków⁶⁰. Nieskoordynowane prace hydrologiczne na różnych jego odcinkach mogą doprowadzić do zupełnej katastrofy ekologicznej połączonej z migracją ludności. Stanowisko Etiopii wprost wskazujące na brak całościowego porozumienia z jednej strony podkreśla jej prawo do korzystania z własnych zasobów, z drugiej może stanowić silny argument podczas dalszych negocjacji odnośnie do ratyfikowania umowy wypracowanej w 2010 r. Zwycięstwo Egiptu w tym sporze paradoksalnie może doprowadzić do pogorszenia relacji z państwami górnego biegu i wykształcenia się silnej koalicji działającej na niekorzyść tego państwa. Nie ma bowiem powodu, aby obywatele państw górnego biegu rzeki cierpieli z powodu niedostatecznej ilości wody, w celu pełnego zaspokojenia potrzeb Egiptu.

Bibliografia

- Abdelazim N., Bekhit H., Nasr Allam M., *Operation of the Grand Ethiopian Renaissance Dam: Potential Risks and Mitigation Measures*, „Journal of Water Management Modeling” 2020. URL: <https://www.chijournal.org/C469> (4.06.2021).
- Abraham K., *The Nile Basin Disequilibrium*, 2002. URL: <http://sam.gov.tr/pdf/perceptions/Volume-VII/september-november-2002/Kinfe-Abraham.pdf> (10.05.2021).
- Alshebir E., *The Politics of the Nile Basin*, Johannesburg 2009. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/39666211.pdf> (10.05.2021).
- Arab League Adopts Resolution Supporting Egypt, Sudan in GERD Talks*, „Daily News Egypt” 2020, 24 czerwca. URL: <https://dailynewsegypt.com/2020/06/24/arab-league-adopts-resolution-supporting-egypt-sudan-in-gerd-talks/> (30.05.2021).
- Azarva J.D., *Conflict on the Nile: International Watercourse Law and the Elusive Effort to Create a Transboundary Water Regime in the Nile Basin*, „Temple International & Comparative Law Journal” 2011, vol. 25, no 2, s. 457–498.
- Chen Y., Ahmed M., Tangdamrongsub N., Murgulet D., *Reservoir-Induced Land Deformation: Case Study from the Grand Ethiopian Renaissance Dam*, „Remote Sensing” 2021, vol. 13, no 5. URL: <https://www.mdpi.com/2072-4292/13/5/874> (12.04.2021).
- Conway D., *The Climate and Hydrology of the Upper Blue Nile River*, „The Geographical Journal” 2000, vol. 166, no 1.
- El-Sheikh S., *Washington Calls for Resumption of GERD Talks*, „Daily News Egypt” 2021, 16 maja. URL: <https://dailynewsegypt.com/2021/05/16/washington-calls-for-resumption-of-gerd-talks/> (30.05.2021).
- Guterres Encourages Member States to Reach Agreement over Ethiopian Nile Dam Project*, „UN News” 2020, 19 maja. URL: <https://news.un.org/en/story/2020/05/1064452> (4.05.2021).

⁶⁰ Obszerniej w: E. Udobong, *op. cit.*, s. 483–490.

- Habteyes B.G., Hasseen El-bardisy H.A.E., Amer S.A., Schneider V.A., Ward F.A., *Mutually Beneficial and Sustainable Management of Ethiopian and Egyptian Dams in the Nile Basin*, „Journal of Hydrology” 2015, vol. 529, s. 1235–1246.
- Helal M.S., *Inheriting International Rivers: State Succession to Territorial Obligations, South Sudan and the 1959 Nile Waters Agreement*, „Emory Law Review” 2013, vol. 27.
- Ighobor K., Bafana B., *Financing Africa’s Massive Projects*. URL: <https://www.un.org/africarenewal/magazine/december-2014/financing-africa%E2%80%99s-massive-projects> (10.05.2021).
- International Panel of Experts (IPoE) on Grand Ethiopian Renaissance Dam Project, Final Report, Addis Ababa, Ethiopia, 31.05.2013. URL: https://www.scidev.net/wp-content/uploads/site_assets/docs/international_panel_of_experts_for_ethiopian_renaissance_dam_final_report.pdf (10.05.2020).
- Kalabalik A., *Egypt, Sudan Hold ‘Nile Eagles 2’ Joint Air Exercise. Troops Conduct Joint Sorties to Attack Hostile Targets, says statement*, 1 kwietnia 2021. URL: <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/egypt-sudan-hold-nile-eagles-2-joint-air-exercise/2194661> (20.05.2021).
- Kalpakian J., *Ethiopia and the Blue Nile Development Plans and Their Implications Downstream*, „ASPJ Africa & Francophonie” 2015, 2nd Quarter.
- Laudicina L.A., *International Water Disputes: How to Prevent a War over the Nile River*, „Loyola University Chicago International Law Review” 2007, vol. 4, no 2, s. 235–253. URL: <http://lawecommons.luc.edu/lucilr/vol4/iss2/4>.
- McKenzie S.O., *Egypt’s Choice: From the Nile Basin Treaty to the Cooperative Framework Agreement, an International Legal Analysis*, „Transnational Law and Contemporary Problems” 2012–2013, vol. 27.
- Mekonnen M.Z., *The Nile Basin Cooperative Framework Agreement Negotiations and the Adoption of a ‘Water Security’ Paradigm: Flight into Obscurity or a Logical Cul-de-sac?*, „European Journal of International Law” 2010, vol. 21, no 2.
- Mekonnen, T., *The Blue Nile Issue: A History of Hydropolitics 1884–1974*, March 2004. URL: <http://etd.aau.edu.et/handle/123456789/782> (4.04.2021).
- Mengesha Z., *Application of the Duty Not to Cause Significant Harm in the Context of the Nile River Basin*, „Bahir Dar University Journal of Law” 2014, vol. 4, no 2.
- Mohyeldeen S., *The Dam That Broke Open an Ethiopia-Egypt Dispute*, Carnegie Middle East Center, luty 2021.
- Okoth-Owiro A., *The Nile Treaty, State Succession and International Treaty Commitments: A Case Study of The Nile Water Treaties*, Nairobi 2004.
- Olanya D.R., *Land-Water-Security Nexus: Changing Geopolitics in the Nile Basin Cooperative Framework Agreement*, „Middle East Law and Governance” 2017, vol. 9, no 1.
- Pichon E., *New Ethiopian Dam Sparks Controversy among Nile States*, European Parliamentary Research Service, Briefing, PE 659.412 – April 2021. URL: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI\(2020\)659412](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI(2020)659412) (10.05.2021).
- Record Flooding in Sudan*. URL: <https://earthobservatory.nasa.gov/images/147288/record-flooding-in-sudan> (10.05.2021).
- Reid R., *The Trans-Mereb Experience: Perceptions of the Historical Relationship between Eritrea and Ethiopia*, „Journal of Eastern African Studies” 2007, vol. 1, no 2, s. 238–255.

- Richards C., *International Water Rights: A Tale of Two Rivers*, „Journal of Animal & Natural Resource Law” 2016, vol. 12.
- Tekuya M.E., *Governing the Nile under Climatic Uncertainty: The Need for Climate-Proof Basin-Wide Treaty*, „Natural Resources Journal” 2019, vol. 59, no 21.
- Trouble as Trump Dives into the Dispute over Ethiopia’s Nile Mega-dam*, 6 marca 2020. URL: <https://www.dw.com/en/trouble-as-trump-dives-into-the-dispute-over-ethiopia-nile-mega-dam/a-52663126> (1.05.2021).
- Udobong E., *The Rising Conflict on the Nile Waters: Understanding Its Legal, Environmental, and Public Health Consequences*, „Liberty University Law Revue” 2016, vol. 10, no 3, s. 467–500.
- Vaughan S., Gebremichael M., *Resettlement of Gumuz Communities Around Ethiopia’s Blue Nile Dam*, FutureDAMS Working Paper no 010. Manchester: The University of Manchester, July 2020. URL: <https://hummedia.manchester.ac.uk/institutes/gdi/publications/workingpapers/futuredams/futuredams-working-paper-010-vau-ghan.pdf> (10.04.2021).
- Wiebe K., *The Nile River: Potential for Conflict and Cooperation in the Face of Water Degradation*, „Natural Resources Journal” 2001, vol. 41, no 3, s. 731–754.

Akty prawne

- Agreement and Declaration between Great Britain, France, and Italy, respecting Abyssinia, 13.12.1906, <http://digicoll.library.wisc.edu/cgi-bin/FRUS/FRUS-idx?type=turn&id=FRUS.FRUS1907v01&entity=FRUS.FRUS1907v01.p0691&isize=text> (10.06.2016).
- Agreement between United Arab Republic and the Republic of Sudan for the full Utilization of the Nile Waters, Signed at Cairo, November 8, 1959, and Protocol Concerning the Establishment of Permanent Joint Technical Committee signed at Cairo, January 17, 1960. URL: http://www.internationalwaterlaw.org/documents/regionaldocs/UAR_Sudan_1959_and_Protocol1960.pdf (4.10.2015).
- Agreement on the Nile River Basin Cooperative Framework. URL: http://www.internationalwaterlaw.org/documents/regionaldocs/Nile_River_Basin_Cooperative_Framework_2010.pdf (2.05.2021).
- Convention on the Law of the Non-Navigational Uses of International Watercourses, New York, 21.05.1997. URL: https://treaties.un.org/doc/Treaties/1998/09/19980925%2006-30%20PM/Ch_XXVII_12p.pdf (30.05.2021).
- Exchange of Notes between His Majesty’s Government in the United Kingdom and the Egyptian Government in regard to the Use of the Waters of the River Nile for Irrigation Purposes, Cairo, May 7, 1929*, Treaty Series No. 17 (1929), His Majesty’s Stationery Office, London 1929.
- Exchange of Notes Between the United Kingdom and Italy Respecting Concessions for a Barrage at Lake Tsana and a Railway Across Abyssinia from Eritrea to Italian Somaliland, 20.12.1925*. URL: <http://www.internationalwaterlaw.org/documents/region-aldocs/lake-tsana.html> (10.06.2016).
- Grand Ethiopian Renaissance Dam: Declaration of Principles Agreement Signed by the Arab Republic of Egypt, the Federal Democratic Republic of Ethiopia and the Republic of the Sudan, 23.03.2015 (Full Text in English and Arabic)*, „Yearbook of Islamic & Middle East Law” 2013–2015, vol. 18.

Protocols Between the Governments of Great Britain and Italy, for the Demarcation of Their Respective Spheres of Influence in Eastern Africa, Protocol No. 2, Italy-Gr. Brit., 15.04.1891, British and Foreign State Papers 83. URL: [\(https://www.Worldafropedia.com/w/Anglo-Italian_Protocol_\(15_April,_1891\)\)](https://www.Worldafropedia.com/w/Anglo-Italian_Protocol_(15_April,_1891)) (7.07.2021).

Treaty between the United Kingdom and Ethiopia, and between the United Kingdom, Italy, and Ethiopia, relative to the frontiers between the Soudan, Ethiopia, and Eritria. Signed at Addis Ababa 15.05.1902. URL: <http://treaties.fco.gov.uk/docs/pdf/1902/TS0016.pdf> (10.07.2016).

Grand Renaissance Ethiopian Dam – Outline of the problem

Summary

In the Nile basin, there has been a conflict between Ethiopia, Egypt and Sudan over the construction of Grand Ethiopian Renaissance Dam (GERD) by Ethiopia. Egypt and Sudan, relying on the alleged historical title to the waters of the entire Nile, are demanding that this project be abandoned, eventually threatening to take military action. For Ethiopia, the construction of this installation is an opportunity for development, as it will contribute to the country's energy independence and improve the possibility of irrigating farmland. Since 2011, when the announced commencement of the implementation of the plans has been announced, talks between states, supported by third states (even great powers) and international organizations, have been ongoing. So far, no agreement has been reached, although the 2015 Declaration has offered some chance for a peaceful solution. Unfortunately, countries have moved away from it, preferring the less friendly ways of resolving this dispute.

In fact, there may be several solutions to the present situation. The first of the most dangerous is an armed conflict; the second is finding an agreement that guarantees the rights of all riparian states; the third is to maintain the status quo, in which no one trusts anyone, states take action on their own, which in turn may lead to the degradation of the Nile. It is also worth noting that none of the conflict states takes into account the environmental effects of the work carried out, or the possible climate changes, leading to extreme phenomena such as periods of very high rainfall and subsequent long periods of drought. The interests and needs of all river basin states are equally important and they all have the right to use the river safely on equal terms, without infringing the rights of their neighbours.

Ethiopia has the right to use the waters of the Blue Nile, but under international law, this should not lead to permanent damage to Egypt and Sudan. The question to which we do not know the answer is whether it is possible at all, having in mind the expectations of the lower basin states.

Keywords: Nile, legal regulations, Blue Nile, Egypt, Sudan, Ethiopia, construction of the dam in Ethiopia, sovereign right to the river, right to water, international mediation

Барбара Мельнік
Вроцлавський університет

Гребля Великого Ефіопського Ренесансу – нарис проблеми

Анотація

Ніл – одна з найдовших рік у світі. Весь басейн ріки відіграє надзвичайно важливу економічну роль в 11-ти країнах як джерело питної води та енергії для гідроелектростанцій. Ріка не є чиясь власністю, і держави її басейну, згідно з міжнародним правом, мають компетенцію використовувати її води. Останнім часом особливе занепокоєння на міжнародному рівні викликав конфлікт між трьома країнами: Ефіопією, Єгиптом та Суданом. Причиною розбрату стали роботи на Голубому Нілі, витoki якого знаходяться в Ефіопії. Перш ніж Ніл впадає в море, він протікає через Ефіопію та пустельні райони Судану та Єгипту. Голубий Ніл, який зливається з Білим Нілом у Судані, дає близько 75% від загальної кількості води, що тече в Нілі від Хартума до гирла. Це дозволяє зрошувати сільськогосподарські поля в Судані та Єгипті та збудувати гідроелектростанцію. Країною, яка найменше використовує свої ресурси, є Ефіопія, хоча саме з її території води, багаті мінералами, живлять нижню течію басейну річки. У XIX – на початку XX ст. Великобританія з перемінним успіхом намагалася забезпечити Єгипту право на води Нілу. Ефіопія, хоча і не змогла проводити гідрологічні роботи на своїй території, досить ефективно виступила проти будь-яких нормативних актів, які позбавляли б її права користуватися водами Нілу.

Політичні, економічні та соціальні зміни за останні роки змусили держави басейну Нілу розпочати роботу, спрямовану на створення єдиної правової системи для всієї річки. Єгипет і Судан, спираючись на історичний титул та угоду 1959 року, категорично проти будь-яких дій, які можуть обмежити їх доступ до води. Ефіопія, побачивши можливість розвитку, вирішила скористатися Голубим Нілом і розпочати будівництво найбільшої дамби в Африці, відомої як Гребля Великого Ефіопського Ренесансу (ГВЕР). Це призвело до політичного конфлікту між трьома країнами, в якому наводяться аргументи, пов'язані з правом користування річкою, що протікає через територію країни, історичним титулом, чинністю угод, укладених у колоніальний період, і шкодою третім країнам. Ефіопія отримала погрози військового втручання. Усі ці проблеми є результатом політики європейських країн в регіоні, головним чином Великобританії, протягом колоніального періоду та відсутності компромісу між державами басейну, який чітко визначав би правила використання Нілу державами, розташованими в його долині.

Юридична суперечка між Ефіопією, Єгиптом та Суданом на разі ведеться мирно, і до її вирішення залучено великі держави і міжнародні організації. Декларація 2015 року дала надію на швидке закінчення конфлікту, але сторони швидко відступили від її положень. Нині немає прогресу в переговорах, що стало причиною посилення позицій, представлених сторонами. Державам бракує взаємної довіри, є серйозні занепокоєння щодо доступу до питної та промислової води. Єгипет серйозно стурбований впливом ГВЕР на асуанську конструкцію та питанням

кількості води, необхідної для зрошення сільськогосподарських угідь. Нехтуючи потребами інших країн, Єгипет також розпочав проект з доставки води з озера Насера на Синай та будівництво нового водосховища. На думку Єгипту, води Нілу повинні бути його виключною власністю. Здається, там не розуміють, що їхня гегемонія уже закінчилась, і країни верхньої течії також мають право на воду.

Насправді ситуація, що склалася, має кілька потенційних вирішень. Перше з найнебезпечніших – збройний конфлікт; друге – пошук компромісу, який гарантує права всіх держав басейну; третє – підтримка статус-кво, при якому ніхто нікому не довіряє, держави вживають заходів самостійно, що в свою чергу може призвести до деградації Нілу. Варто також зазначити, що жодна з країн конфлікту не бере до уваги екологічні наслідки проведених робіт або можливі зміни клімату, що призводять до екстремальних явищ, таких як періоди дуже високих опадів і подальші тривалі періоди посухи. Інтереси та потреби всіх держав річкового басейну однаково важливі, і всі вони мають право безпечно використовувати річку на рівних умовах, не порушуючи прав своїх сусідів.

Ключові слова: Ніл, правові норми, історія, Голубий Ніл, Єгипет, Судан, Ефіопія, управління Нілом, будівництво дамби в Ефіопії, питання суверенні права на річки, право на воду, міжнародне посередництво